

Horváth Péter

Köszönjük neked, Kondukátor!

Kőrössi P. József: Zsákutca két irányból

Olvasom Kőrössi P. József – kiadóm és szerkesztőm, magyar állampolgárrá lett magyar író – izgalmas könyvét, amelyben (elsősorban) Romániában töltött gyermek- és ifjúkoráról mesél. Némely sztorija megrendít, másokon csudálkozom, és lapozok érdeklődve tovább, mi jön még? És jönnek, sorjáznak a történetek, történetcsírák a verset író kamaszról, a fiatal költőről, a csavargóról, a Kondukátor elnyomásától szenvedő, majd annak mégis fittyet hányó vagabundról, haverjairól, barátairól, kiknek nagyrésze ismert és elismert értelmiségi lett, ahogy belőle is, Kőrösi P. Józsefből: költő, író, kiadó, közösséget toborzó és formáló entellektüel.

Nagyjából egyidősek vagyunk, ismerősek hát a történetek „hősének" bizonyos gesztusai, érzései, mégis nagy a különbség kettőnk tapasztalatai közt. Az ő kamasz- és fiatalkori mozdulatait olyasféle (ön)tudatosság jellemzi, amely az enyémeket távolról sem. Én sose gondoltam, hogy bármely cselekedetem a saját szempontomat leszámítva bárki más számára jelentőséggel bírna, botladozásaimért mindig csakis magamat hibáztattam; akkori barátaimból – nem sok volt –, nem lett jelentős közszereplő soha, és én se lettem „fontos" ember.

Más kérdés, hogy a „fontosságról" máig szkeptikusan vélekedem.

Tizenhét évesen a szegedi irodalmi színpad tagjaként egy szovjet-orosz költő versét szavaltam:

> *„Politika?*
> *Szómalom, civilizáció fülledt vidéke,*
> *mint békaember alábukhatom*
> *a lélek türkizkék vizébe ..."*

Lelkem nem volt türkizkék, ahogyan a környezetemben lévőké sem, de épp elég okot szolgáltatott a „búvárkodásra". Nagyképűen szólva engem kezdettől is az ember belső mozdulatai érdekeltek. Ebben nagy valószínűséggel az is közrejátszott, hogy apámat elítélték az ötvenhatos forradalomban játszott szerepe miatt, aminek következtében a családunk

szétesett, így meglehetősen „hányatott" gyermekkorom volt, és eszembe sem jutott ujjat húzni a hatalommal, örültem, hogy luk van a seggemen.

Kőrössi P. József azonban – a könyvét olvasva úgy tűnik – kamaszkorától kezdve lázadó volt, kisebbségi magyarként, Ceausescu Romániájában. Mintha a román titkosrendőrség folyamatos, aktív jelenléte valamiképpen kikényszerítette volna még ártatlan megfigyeltjeiből is az ellenállás belső és külső gesztusait. Magyarországon a „puha diktatúra" csak keveseket tett ellenzékivé, nem kellett okvetlenül magára vennie az embernek a „konspiráció bűnét" ahhoz, hogy (a lehetőségekhez képest) boldoguljon – akár íróként is.

Így gondolom.

Kőrössi P. József könyvének első felében ennek az ellenzéki (s költői) eszmélésnek apró mozzanatait tartalmazó, remek kis írások találhatóak, s mintegy mellesleg érzékletes, izgalmas leírása az akkori Románia magyarlakta (egykor magyar) városainak mindennapjairól. A csajozások, piálások, jövés-menések lassanként kirajzolják a könyv szerzőjének (és „hősének") markáns arcképét. A verseket író fiatal férfi a legalitás és illegalitás peremén egyensúlyozva próbál boldogulni szülővárosában, belső és külső késztetések nyomán „ellenzéki" lesz, majd huszonkilencévesen úgy dönt, áttelepül Magyarországra, ott hasznosabbá teheti magát a kultúra és a szabadság eszméjének szolgálójaként.

*

Az eladdig szeszélyes és izgalmas naplótöredékként olvasható könyv második felében a szerző által felkért ismerősök mesélnek a hatvanas-hetvenes évektől a rendszerváltásokig terjedő időkről, mintegy igazolva, s itt-ott árnyalva a Körösi P. József által elmesélteket.

Olvasok, lapozok ide-oda a könyvben, és lassan egy óvatos kérdés fogalmazódik meg bennem. Miért is volt fontos a Romániába szorult magyaroknak az, hogy magyarok? Nyilván az őket körülvevő többségi társadalom tagjai emlékeztették őket erre. De miért nem Amerikába vágytak? Vagy a szabadnak gondolt Nyugat más országaiba? Miért keresték folyvást a kapcsolatot az óhazával, amely a „legvidámabb barakk" hírében állt? Néhány évtizeden keresztül anyagi érdekük diktálta ezt, a Kádár vezette Magyarországon jobb volt az élet, kávét és fogamzásgátlót is kapni lehetett, és még százannyi árucikket, amihez Romániában nem jutott hozzá se romániai román se romániai magyar. A „magyari magyarok" közt nyilván voltak, akiket a testvéri szeretet vezérelt, amikor az ott nem kapható használati cikkeket és élelmiszert csempésztek át a határon, bár többségük – azt hiszem – a csekély haszon reményében, csencselni járt

oda. Őket a romániai magyarok irigyen, s némi tartózkodással fogadták, de áruikat megfizették. Aki könyveket vitt, azokat szerették és tisztelték – azok, akiknek e könyvekre intellektuális szükségük volt. Azután, ahogy a kondukátori elnyomás fokozódott, a romániai magyarok közül egyre többen vágytak a határ innenső oldalára, s közülük sokan – akár életük kockáztatásával – át is szöktek *mihozzánk*.

Én – magyari magyarként – nemigen tudom felfogni, főképpen átélni azt a vágyat, ami őket hozzánk vezette. Hogy jobb körülmények közt fognak élni nálunk, megengedem, ebben igazuk lehetett, s lett is, jobbára.

De könyörgöm, mit jelent magyarnak lenni?

Erre a kérdésre Kőrössi P. József könyve nem válaszol.

Arról bőven mesél, hogy az akkori (hatvanas, hetvenes, nyolcvanas évek) Romániájában nem volt jó nekik. Főként azoknak – gondolom –, akik nem is próbáltak kényszerű hazájukban jobban boldogulni. Nem tanultak hiányszakmát, idegen nyelveket, nem tagozódtak be a romániai román társadalomba, őrizték kényszerű kívülállóságukat, közülük sokan gondolták – gondolhatták –, hogy a magyar – mint *fajta* –, értékesebb a románnál. Naná, hogy a románokat ez bőszítette. (Hasonló helyzetben bőszítene engem is.)

Azt hiszem, a könyv olvasóinak java magától értetődőnek tartja a számtalan apró történetet mozgató magyar öntudatot, noha Körösi P. József könyvének címe – és sajnos nem maga a könyv – zsákutcának tételezi a helyzetet, olyannak, ahonnan egyik irányban sem létezik jól járható kijárat.

A „szórványból" az óhazába jutva Kőrössi P. valamifélfe kaján nosztalgiával mesél a hajdani időkről, amikor még joggal gondolhatta fontosnak minden mozdulatát: célja és értelme volt az életének. Ez a cél és értelem azonban mára elszivárogni látszik az időben, és ez semmi-képpen nem az ő „hibája". „Tesszük a dolgunk: fönntartjuk önmagunk látszatát" – írta egy Horváth Péter nevű fiatal magyari magyar író harminc évvel ezelőtt. Nem gondolta volna, hogy ez a prózamondat sok évtized-del később is érvényes marad. Most mindenesetre irigyli kicsit a pálya-társát, amiért annak megadatott egy időben, hogy fontosnak érezze magát.

Olvassák el a könyvet, érdemes!

Kőrössi P. József: Zsákutca két irányból
Köszönjük neked, Kondukátor

Kossuth Kiadó, 2020.